

Баганець Олексій Васильович,
адвокат, экс-заступник Генерального
прокурора України, кандидат
юридичних наук

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

Варто погодитись із тим, що питання протидії корупції були і залишаються головними для країн, у яких відбувається зміна суспільного ладу відповідно до демократичних стандартів розбудови державності. Проблема боротьби із корупцією залишається до сьогодні актуальною і для України, як держави, яка обрала європейський шлях свого подальшого розвитку.

Всім відомо, що саме за наполяганням наших європейських «партнерів» і заокеанських «донорів» в нашій державі 3 роки тому був створений цілий ряд антикорупційних органів: НАБУ, САП і НАЗК, але в такій кількості, в такому вигляді і з такими надмірними повноваженнями, яких не існує в жодній країні Європи і думаю – в цілому світі! Окрім цього, нас фактично примусили створити і так званий «Вищий антикорупційний суд», аналогу якому в Європі теж не існує, тим більше, що і він, за твердженнями творців і ідеологів його появи у нас також повинен буде допомагати боротись із корупцією! І тому не дивно, що, окрім галасу і піару та паралельно з цим – систематичного порушення норм Конституції, законів України та Європейської Конвенції з прав людини і основоположних свобод, відчутних результатів у боротьбі з корупцією у вищих ешелонах влади в нашій державі немає і, повірте, не буде в майбутньому, якщо ми не змінимо законодавчі підходи до державної політики на цьому напрямку і не станемо діяти в інтересах саме України, а не дозволяти проводити над українцями будь-яких експериментів.

Зупинюся на основних найбільш гострих проблемах у цьому напрямку. Так, створення в такому порядку, вигляді і з такими необмеженими повноваженнями нових антикорупційних органів як НАБУ і САП, які фактично являються безконтрольними і не несуть будь-якої відповідальності за масове порушення вимог кримінально-процесуального законодавства, а головне – конституційних прав і свобод громадян, не виправдує суспільних очікувань та коштів, витрачених на їх утримання. Передбачений Законом «Про НАБУ» порядок підбору та призначення як керівників Бюро (особливо) та структурних підрозділів апарату, так і рядових детективів на розрекламованих і нав'язаних ззовні «конкурсних засадах» (де членами конкурсних комісій були непрофесійні та нефахові люди, у т.ч. не тільки без юридичної освіти, а навіть без достатнього життєвого досвіду) призвів до того, що, в основному, до цього правоохоронного органу були відібрані особи без необхідного досвіду

роботи на посадах слідчих і оперативників взагалі або із досить незначним, самі керівники Бюро, їх структурних підрозділів та територіальних управлінь не мають необхідного досвіду роботи на адміністративних посадах, а один із них навіть був іноземцем, який не знає ні нашої мови, ні нашого законодавства, ні наших звичаїв і традицій, а головне – ніколи не буде нести відповідальності за свою діяльність, так як в будь-який момент може покинути свою роботу і виїхати в тому ж напрямку, куди поїхали його земляки – реформатори із системи МВС України.

Ще більш неприйнятними були результати «конкурсу» по підборі керівників САП, на посаду яких претендували два прокурорських працівника, які не знали ні слідчої, ні наглядової прокурорської роботи, тим більше – по здійсненню процесуального керівництва, не мали будь-якого досвіду роботи на адмінпосадах (обидва раніше працювали помічниками районного та міського прокурора), тому взагалі не складно собі уявити, як була ними організована робота по здійсненню нагляду за додержанням законів детективами НАБУ під час здійснення досудового розслідування.

З урахуванням викладеного, про яку боротьбу з корупцією у вищих ешелонах влади можна говорити, якщо законодавець все зробив для того, щоб позитивних на цьому напрямку результатів роботи взагалі не було.

По-перше, як я вже сказав вище, ці антикорупційні органи були укомплектовані професійно не підготовленими особами.

По-друге, визначена їм законом про НАБУ і КПК України підслідність виявилась настільки необмеженою і не конкретною, що насправді детективи НАБУ при сприянні і потуранні антикорупційних прокурорів можуть розслідувати будь-які злочини, які не передбачені ні ст. 45 КК України, тобто не є корупційними, ні вчинені їм підслідними суб'єктами.

Для прикладу. В ч. 5 ст. 216 КПК України чітко передбачено, що «прокурор, який здійснює нагляд за досудовими розслідуваннями, які проводяться детективами Національного антикорупційного бюро України, своєю постановою може віднести кримінальне провадження у злочинах, передбачених абзацом першим цієї частини ст. 191, 206-2, 209, 210, 211, 354, 364, 366, 368, 368-2, 369, 369-2, 410 КК України, тобто і при умові, що вони вчинені не найвищими посадовими особами, до підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України, якщо відповідним злочином було заподіяно або могло бути заподіяно тяжкі наслідки охоронюваним законом свободам та інтересам фізичної або юридичної особи, а також державним чи суспільним інтересам».

Більше того, ця ж норма КПК України дозволяє детективам НАБУ, з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів, які віднесені цією статтею до його підслідності, за рішенням

Директора НАБУ та за погодженням із прокурором САП розслідувати злочини, які віднесені до підслідності слідчих інших органів!

Такий вільний вибір кримінальних проваджень для свого розслідування дозволяє детективам відволікатись на розслідування, в основному, злочинів, не для розслідування яких ці органи створювались.

По-третє, є неприйнятним те, що керівник НАБУ фактично виявився безконтрольним, бо не є процесуальною особою у відповідності до роз'яснення ст. 3 КПК, але, систематично розголошує дані досудового розслідування, проте звільнити його із займаної посади у відповідності до Закону «Про НАБУ» неможливо фактично без його згоди. Передбачена цим законом одна така підстава – за результатами зовнішнього аудиту, але і вона не працює і не може бути застосована, так як, не дивлячись на законні вимоги про проведення такого аудиту як мінімум один раз на рік, такий аудит діяльності НАБУ вже не проводиться три роки підряд! І у мене сумніви, що він буде проведений в найближчий час, тим більше, що самі повноваження аудиторів і їх рівень професійної підготовки не дасть будь-яких результатів.

По-четверте, не сприяє активізації і результативності діяльності антикорупційних органів створення так званої антикорупційної прокуратури в складі Генпрокуратури, якою керує заступник Генпрокурора, але він взагалі не підпорядкований Генеральному прокурору, чого немає в жодній країні світу, і в тих же США, які так опікають НАБУ. Таке уособлення і виокремлення антикорупційної прокуратури, яка, начебто, входить до єдиної системи органів прокуратури, але, не підпорядкована ні адміністративно, ні процесуально Генеральному прокурору, є анахронізмом і ніякими закликами та переконаннями щодо можливого втручання в її діяльність з боку Генпрокурора обґрунтовуватись не може.

Все це в цілому призвело не до успішних результатів по боротьбі із корупцією, особливо у вищих ешелонах влади, а до постійних конфліктів між НАБУ і ГПУ, потім ГПУ і САП, далі НАБУ і НАЗК, а тепер вже НАБУ і ГПУ проти САП. І це буде неминуче активізовуватись і надалі, доки не будуть внесені відповідні зміни до законодавства.

А кінцевий результат такої «антикорупційної діяльності» обов'язково проявиться у виправдувальних вироках по корупційних справах, в підтверджених судами фактах порушення прав і свобод громадян, не виключаю і через рішення Європейського суду з прав людини.